

**Un estudi històric sobre la Vall d'Aran.** — El moment crític de la història de la Vall d'Aran, o sigui quan, envaïda per les tropes franceses de Felip l'*Ardit* el 1283, oscil·là entre la sobirania de França i la de la Corona d'Aragó, a començaments del segle XIV, ha estat aclarit d'una faisó prou satisfactòria per Joan Reglà i Campistol perquè puguem qualificar el seu treball — voluminós i exhaustiu —<sup>1</sup> com una altra de les pedres fonamentals que la historiografia catalana ha posat darrerament (Martínez i Ferrando, Masià) sobre la diplomàcia i el caràcter del rei Jaume II. Els drets de Catalunya-Aragó damunt la vall d'Aran arrenquen d'un tractat d'«emparança» d'Alfons *el Cast.* A mans dels nostres reis la vall d'Aran era un gatge magnífic per a relligar els seus dominis feudals d'enllà del Pirineu. Ho era també per a l'assegurança de les terres extremo-occidentals de Catalunya («Clavis Pallarium et Ripparcurtiae»). Per això Jaume I va conservar-la amb tot i el tractat de Corbeil. L'eventualitat de l'ocupació francesa de la vall, que va lligar-se políticament amb la commoció de Sicília, posà la qüestió d'Aran en entredit, puix que Felip *el Bell*, no obstant haver-se compromès pel tractat d'Anagni a restituir els territoris envaïts durant la guerra, va negar-se després a lliurar-la, allegant arguments d'ordre jurídic i estratègic. Durant l'any 1308, França, sortint al pas de les gestions de Jaume II, perquè la cosa es resolgui mitjançant un arbitratge del Sant Pare, emprèn a la vall d'Aran una investigació unilateral, els resultats de la qual, sota la inspiració del conseller de Felip *el Bell*, Guillem de Nogaret, són un cant a les fronteres naturals de la Gàl·lia. Jaume II, però, protesta i no para fins atreure el rei francès al terreny de les negociacions bipartites. Per fi, el 1313, Felip IV accedeix a retornar la vall d'Aran al nostre sobirà, per bé que conservant-ne un dret eminent de propietat. Com que els comissaris francesos deixen de comparèixer a les converses de Lés, on s'havia d'escatir fins on arribaria aquell dret de senyoria, s'entèn que renuncien de fet a plantejar el problema de la Vall.

La tesi del Dr. Reglà ha servit no solament per a fixar els termes pels quals la vall d'Aran s'ha mantingut espanyola, passant pel damunt dels dictats de la geografia natural, ans també per a conèixer molts dels trets particularíssims d'aquell admirable país pirinenc. Les condicions fisiogràfiques, la seva economia i les institucions araneses medievals són també estudiades com cal, amb un luxe veritable de documentació i bibliografia. Llàstima que una monografia tan completa i — podem dir — definitiva, no hagi estat acompanyada d'un aparat gràfic (mapes, fotografies), que ajudarien a donar-li el relleu que indiscutiblement es mereix! — JOAN MERCADER.

**Algunes publicacions catalanes sobre estudis locals.** — Aquests anys darrers les investigacions de radi local han pres notable increment a Catalunya; hom ha publicat interessants monografies i fins i tot han pogut aparèixer veritables revistes, amb força regularitat. Si, per una banda, hem de lamentar la desaparició — total o parcial — d'aquesta mena d'estudis en les publicacions de les entitats excursionistes, algunes de les quals fruïen justament de gran prestigi (com els butlletins del Centre Excursionista de Catalunya — de Barcelona —, o del de la Comarca del Bages — de Manresa —, o del de Terrassa), per l'altra ens congratulem del suport oficial (Municipi, Diputació) o particular de què darrerament s'han beneficiat aquestes publicacions històrico-geogràfiques de tipus local. Barcelona, per bé que la capitalitat i la importància cultural i demogràfica la relligui a una esfera més ampla, també té en l'Institut Mu-

1. *Francia, la Corona de Aragón y la frontera pirenaica*. Premi Menéndez Pelayo 1948 del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Madrid 1951). Dos volums de 332 i 482 pàgines.

nicipal d'Història l'organisme adient per a l'estudi del seu pretèrit local: el seu portaveu hebdomadari és l'emissió divulgadora de la Ràdio Barcelona, i el butlletí corresponent l'ha anat publicant fins ara l'Editorial Aymà, en reculls d'aparició periòdica. Potser ha estat Lleida la ciutat catalana que més esforços ha esmerçat en estudis i publicacions d'aquest tipus, bé que l'ajut prestat per la Diputació els hagi adreçat de primer antuvi vers un científicament imprecís àmbit provincial. És de remarcar la revista «Ilerda», que en principi es publicava cada sis mesos i ara, de fet, és un anuari, en tot cas força voluminós. Són notables també les altres publicacions de l'Institut d'Estudis Lleidatans, fascicles bibliogràfics i, a voltes, documentadíssimes monografies, com les del P. Sanahuja i del Sr. Lladonosa i Pujol. Girona, si bé amb proporcions més modestes, ha publicat ja tres o quatre anuals contenint treballs historiogràfics de força interès i el dietari de fra Cundaro del temps de la guerra dels francesos. Entorn la institució gironina es mou a Banyoles un Centre d'Estudis Comarcals, que publica cada any uns quaderns; també caldrà ajuntar-hi els treballs erudits de Mn. Lluís Constans, animador del dit Centre. La Societat Arqueològica Tarraconesa, actualment sota l'impuls de Mn. Pere Batlle i de Mn. Joan Serra i Vilaró, no ha hagut de fer més que perseverar en el seu prestigiós butlletí. Una altra entitat tarragonina, l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus, s'ha distingit per l'edició d'una ja nodrida biblioteca santescreuina, a part de les seves memòries anuals. El Monestir de Poblet restaurat, per la seva part o la de la confraria seglar que entorn seu va aplegar-se, ha donat a l'estampa la monumental història pobletana del P. Jaume Finestres, i ha editat un Butlletí, del qual hem vist tres o quatre números. Ens cal esmentar, encara, les publicacions de la Fundació Bosch i Cardellach, de Sabadell, la qual edita fins i tot una magnífica revista: «Arrahona»; les del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, predominantment bibliogràfiques, a part l'extraordinària «Miscellanea Aqualatensis» que va aparèixer el 1949; les revistes «Pyrene», d'Olot, i «Museu», aquesta editada entre els anys 1948 i 1950 per la Secció d'Història i Arqueologia del Muscu de Mataró, ciclostilada, però de positiu interès. En alguns casos la ubicació d'alguna editorial ha estat la determinant d'una concentració d'esforços a la localitat respectiva: així s'esdevé a Granollers amb l'Editorial Alpina que ha publicat dues monografies, un estudi local sobre Granollers i un altre sobre la Garriga. Finalitzarem escuetament amb uns noms per tal d'abreujar la sèrie d'aquesta mena d'estudis. Les històries de Torelló, de Santa Coloma de Farners i també de la Garriga s'han afegit darrerament al repertori d'històries locals que Catalunya posseeix des del temps de la Renixença literària. En altres llocs s'han emprès o es projecten un conjunt de treballs sobre Reus, Vilafranca del Penedès, Vic, Vilanova i la Geltrú, per no citar sinó els que tenim més a la vora. En tot cas, ens hem de felicitar d'aquest esplet d'investigacions encarades a la terra. Potser caldria ara intentar de resoldre aquest fet comarcalista tan viu, en una entitat superior o en diverses. L'èxit de la primera Assemblea Intercomarcal del Penedès i Conca d'Òdena, celebrada a Martorell l'any 1950, amb la publicació que n'ha estat conseqüència, potser ens assenyala un camí. — JOAN MERCADER.

**Els arxius locals de Mallorca.** — Abans de la darrera guerra civil, l'Institut d'Estudis Catalans havia impulsat i encoratjat la redacció de catàlegs de les biblioteques, els arxius i els museus de les terres catalanes. La llavor aleshores sembrada segueix donant bons fruits i els diversos centres d'estudis comarcals que s'han anat formant, sobretot al Principat, continuen la publicació d'inventaris de tota mena que donen a conèixer la riquesa bibliogràfica, documental i arqueològica de les diverses contrades catalanes. Creiem que cal assenyalar, en